

MILLIY G‘OYA VA MAFKURA ASOSIDA TARBIYA BERISHNING ZAMONAVIY YONDASHUVLARI

Murodova Asila

Qashqadaryo viloyati Kasbi tumani 2-maktab o‘qituvchisi

Annotatsiya. Maqolada milliy g‘oya va mafkura asosida tarbiya berishning zamonaviy pedagogik yondashuvlari ko‘rib chiqiladi. Globallashuv sharoitida yoshlar ongida milliy o‘zlikni saqlash va rivojlantirish muammolari tahlil qilinib, pedagogik tajriba asosida amaliy yechimlar taklif etiladi. Ta’lim jarayonida milliy qadriyatlarni zamonaviy usullar orqali singdirish imkoniyatlari muhokama qilinadi.

Kalit so‘zlar: milliy g‘oya, mafkura, tarbiya, zamonaviy yondashuv, milliy o‘zlik, qadriyatlar, globallashuv, yoshlar tarbiyasi.

Аннотация. В статье рассматриваются современные педагогические подходы к воспитанию на основе национальной идеи и идеологии. Анализируются проблемы сохранения национальной идентичности молодёжи в условиях глобализации и предлагаются практические решения.

Ключевые слова: национальная идея, идеология, воспитание, современные подходы, национальная идентичность, ценности, глобализация.

Annotation. The article explores modern pedagogical approaches to education based on national ideas and ideology. It analyzes the challenges of preserving national identity among youth in the context of globalization and proposes practical solutions grounded in pedagogical experience. The article discusses the possibilities of instilling national values through contemporary methods in the educational process.

Key words: national idea, ideology, upbringing, modern approaches, national identity, values, globalization, youth education.

Kirish

Har bir xalqning o‘z tarixi, qadriyatlari va dunyoqarashi bor. Bu qadriyatlar avloddan-avlodga o‘tib kelgan — oilaviy tarbiya orqali, mahalla munosabatlari orqali, og‘zaki an’analar orqali. Lekin bugungi kunda bu uzatish jarayoni oldingiday tabiiy kechmayapti. Sabab oddiy: globallashuv va raqamli muhit bolaning ongiga oila va maktabdan oldin yetib boryapti.

Men pedagogik faoliyatimda shu holatni aniq ko‘raman. Darsda milliy qadriyatlar haqida gapirilganda ba’zi o‘quvchilar bu mavzuni «eski» yoki «zerikarli» deb qabul qiladi. Chunki ularning kundalik axborot muhiti boshqa tilda, boshqa madaniyatda, boshqa qadriyatlar asosida qurilgan. Bu ularning aybimas. Lekin bu — pedagogning javobgarligi.

Maqolani yozishdan maqsad — milliy g‘oya va mafkura tarbiyasini zamonaviy pedagogik usullar bilan uyg‘unlashtirish bo‘yicha o‘z tajribamni va ilmiy asoslarni baham ko‘rish. Bugungi kunda bu masala nafaqat madaniy, balki pedagogik zarurat.

Milliy g'oya tarbiyasi nima uchun zamonaviy yondashuvni talab qiladi?

Bir vaqtlar milliy qadriyatlar tarbiyasi asosan og'zaki nasihat, she'rlar va bayramlar orqali amalga oshirilardi. Bu usullar o'z davrida samarali edi — chunki axborot muhiti cheklangan bo'lib, bola asosan oila va mahalladan ma'lumot olardi. Bugun esa vaziyat tubdan o'zgardi.

O'quvchi kuniga bir necha soat raqamli kontentga duch keladi. Bu kontent ko'pincha boshqa mamlakatlar madaniyati, qadriyatlari va hayot tarzi bilan to'yingan. Bunda yomon narsa yo'q — boshqa madaniyatlarni bilish foydali. Ammo muammo shundaki, o'z madaniyatiga bo'lgan qiziqish va hurmat shakllanmagan bola uchun chet el madaniyati yagona meyorga aylanib qolishi mumkin.

Rossiyalik pedagog va faylasuf V.A. Suxomlinskiy o'z vaqtida ta'kidlaganidek, tarbiya — bu avvalo bolaning qalbiga yo'l topish va uning ichki dunyosini boyitish jarayonidir [1]. Bu fikr bugun ham amal qiladi, faqat uning amalga oshirish usullari yangilanishi kerak. Nasihat bilan qalbga yo'l topish qiyin — buning uchun bolaning o'z tajribasi, his-tuyg'ulari va savollari ishga tushishi zarur.

Tajribadan: qadriyatlarni his qildirish usullari

So'nggi yillarda men bir necha yondashuvni sinab ko'rdim va ularning natijalarini kuzatdim.

Birinchi usul — hikoya orqali tarbiya. Men darsda tarixiy shaxslarning hayotidan voqealarni oddiy, insoniy tilda hikoya qilishga harakat qildim. Masalan, Al-Xorazmiy haqida gapirganida, uning ilmiy kashfiyotlarigina emas, balki bilimga bo'lgan intilishi, sabr-toqati, shu davrdagi qiyinchiliklar ham gapirildi. Bolalar rasmiy biografyani eslab qolmaydi — lekin insoniy hikoyani eslaydi.

Ikkinchi usul — mahalliy tarix bilan bog'lash. Darsda umumiy tarixiy mavzularni o'z tumani, shahri yoki qishlog'i bilan bog'lab ko'rsatishga harakat qildim. «Sizning buvi-bobolaringiz shu davrda nima qilgan?» degan savol bolalarni uy vazifasi sifatida oilasidan so'rashga undadi. Natijada bolalar o'z oilalarining tarixini bilib, bu orqali umumiy tarixga shaxsiy munosabat hosil qildi.

Uchinchi usul — munozara va muhokama. Milliy qadriyatlar mavzusida «to'g'ri javob» berish talab qilingan savol-javob emas, balki ochiq munozara samaraliroq ekanini ko'rdim. Masalan, «Mehmonnavozlik qadriyat sifatida bugun qanday shaklda namoyon bo'lyapti?» degan savol bo'yicha o'quvchilar turli fikrlar bildirdi. Bu jarayonda ular qadriyatni nazariy emas, amaliy jihatdan tahlil qildi.

To'rtinchi usul — raqamli vositalardan foydalanish. Bolalar o'zbek madaniyati haqida qisqa video tayyorladi. Bu ishda ular mavzuni o'rganish, vizual material tanlash va uni taqdim etish ko'nikmalarini bir vaqtda rivojlantirdi. Muhimi — milliy mavzu ularning o'z faoliyati orqali «tirik» bo'ldi.

Mafkuraviy tarbiyada nozik chegaralar

Bu mavzuda bir muhim jihat bor: mafkuraviy tarbiya va erkin fikrlash o'rtasidagi muvozanat. Agar tarbiya faqat «to'g'ri» javoblarni yodlashga qaratilsa, u teskari natija berishi

mumkin. Bola qadriyatni tashqaridan yuklangan qoida sifatida emas, ichki e'tiqod sifatida qabul qilishi kerak.

Amerikalik ta'lim nazariyotchisi Jon Dyui ta'kidlaganidek, haqiqiy tarbiya bolaning o'z tajribasi va faoliyati orqali amalga oshadi [2]. Bu printsipt milliy g'oya tarbiyasiga ham to'liq mos keladi. Bola qadriyatni tushuntirish orqali emas, uni his qilish, yashaydigan holat yaratish orqali o'zlashtiradi.

Pedagogning bu jarayondagi vazifasi — hukmron emas, yo'l boshchi bo'lish. O'quvchining savollariga ochiq munosabatda bo'lish. Qadriyatlar haqida munozara qilish imkonini berish. Va eng muhimi — o'zi namuna bo'lish. Chunki bolalar pedagogning gaplariga emas, xatti-harakatlariga qaraydi.

Oila va maktab hamkorligi

Milliy qadriyatlar tarbiyasi faqat maktabda amalga oshmaydi. Oiladagi muhit, ota-onaning munosabati, uyda qanday tilda gapirilishi, qanday bayramlar nishonlanishi — bularning barchasi bolaning qadriyatlar tizimini shakllantiradi.

Men o'z amaliyotimda ota-onalar bilan hamkorlikni kuchaytirishga harakat qildim. Ota-onalar yig'ilishida faqat o'qish natijalari emas, tarbiyaviy muhit ham muhokama qilindi. Ba'zi oilalar bola bilan birga milliy taomlar tayyorlash, oilaviy an'analarni tiklash kabi oddiy, lekin samarali usullarni qo'llashni boshladi. Kichik qadamlar, lekin natija bor edi.

Shu o'rinda ta'lim nazariyotchisi Lev Vigotskiyning fikri o'rinli: bolaning rivojlanishi ijtimoiy muhitda, atrofdagilar bilan muloqot jarayonida ro'y beradi [3]. Agar maktab va oila bir yo'nalishda harakat qilsa — tarbiya samarasi oshadi. Agar ular turli xabarlar bersa — bola adashadi.

Xulosa

Milliy g'oya va mafkura asosida tarbiya berish bugungi pedagogikaning eng mas'uliyatli va nozik sohalaridan biridir. Bu sohada tayyor retsept yo'q. Har bir pedagog o'z muhitida, o'z o'quvchilari bilan ishlash jarayonida samarali usullarni topishi kerak.

Lekin bir narsa aniq: eski usullar bilan yangi avlodga yetib bo'lmaydi. Zamonaviy vositalar, ochiq muhokamalar, shaxsiy tajriba va his-tuyg'uga asoslangan yondashuvlar — bular bugungi tarbiyaning kaliti. Bola qadriyatni o'zi kashf qilishi, uni o'z hayotida ko'rishi va his qilishi kerak.

Bu jarayonning muvaffaqiyati ko'p jihatdan pedagogning shaxsiy namunasiga, uning ochiq va samimiy munosabatiga bog'liq. Chunki tarbiya — bu faqat bilim berish emas, bu bolaning qalbiga yo'l topish san'ati.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Suxomlinskiy V.A. Serdse otdayu detyam. — Kiyev: Radyanska shkola, 1969. — 244 s.
2. Dewey J. Democracy and Education: An Introduction to the Philosophy of Education. — New York: Macmillan, 1916. — 434 p.

3. Vygotsky L.S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. — Cambridge: Harvard University Press, 1978. — 159 p.
4. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. — Toshkent: Ma'naviyat, 2008. — 176 b.

